

Jog, erkölcs, politika, vallás, illem mind-mind majdnem széttörhetetlen láncsal kötöz oda, ahová születettél.

Valamely folyadék legalsóbb rétegére nehezedő nyomás a felette lévő folyadékrétegek magasságától és súlyától függ. Tudd meg, hogy a társadalmi életben sincs másképpen. Minél mélyebben fekvő társadalmi réteghez tartozol, annál nagyobb a rád nehezedő szociális nyomás. Ha polgár vagy, csak a nagybirtok és a nagytőke súlya nyom lefelé szülőid osztályához, ha azonban munkás vagy, a polgár nemcsak tovább adja az ő rá is nehezedő nyomást, de ezt megtoldja a saját súlyával.

Ám azért ne gondold, hogy ez a rád nehezedő teher minden vagyon és jövedelemeloszlás, minden szavazatrendszer, minden társadalmi berendezés mellett ugyanakkora. A fizikából bizonyosan ismered azt a tüneményt, amelyet hidrosztatikai paradoxonnak neveznek. Ugyanolyan súlyú folyadékmennyiség az edény alakja szerint nagyon különböző nagyságú nyomást gyakorol az edény fenekére. A társadalomban ez a törvény is igaz. Kis és nagy államban, demokratikus és aristokratikus rendszerű államokban – és Magyarország nem csak államformájában, hanem – és ezek még fontosabbak – adózásában, közigazgatásában, művészetében, tudományában, sőt újságírásában is aristokratikus állam – a munkásra a felettük lévő társadalmi rétegek ugyancsak más és más nyomást gyakorolnak. Ipari berendezések mellett kisebb ez a nyomás, nagyobb tehát a fölfelé való emelkedés lehetősége, agrárius országban majdnem lehetetlen, és ha nem a kivételek meglátásához szoktattad szemeidet, hanem ahhoz, ami állandóan és általánosan igaz, mondható: „majdnem lehetetlen”.

Németországra nézve például elég kedvező lenne ez a felemelkedési lehetőség, ha hinni lehet az R. Ehrenberg és H. Racine adatainak, akik most „Krupt/sche Arbeiterfamilien című művökben ezt is vizsgálódás tárgyává teszik. Sajnos, a vizsgálódás köre: a Krupp-gyár olyan speciális terület, hogy általánosítanunk nem szabad, és Németországra is igaz a mondás, hogy a munkás sorsa: „falak között való örök vándorlás”. Hiszen a Krupp-gyár, habár a munkabérek ebben is az általános konjunktúrához alkalmazkodnak – a szociális berendezés, a kölcsönös támogatás oly hatalmas intézményeit biztosítja munkásainak, hogy azzal talán Európának még egyetlen vállalata sem vetekedhetik. Nem szabad tehát a német viszonyokat Krupékkal egy elbírálás alá vonni. Ezek dacára ne higyjük, hogy akinek a nagyapja már Krupp-gyárban képzett munkás volt, az unokája már ügyvéd, orvos, vagy egyetemi tanár. Ellenkezőleg Ehrenberg és Racine adatgyűjtései arról győznek meg bennünket, hogy ha van is kiemelkedés a munkássorból, ez az emelkedés – kivételtől eltekintve – a kispolgári osztálynál eléri a határt. Tény, hogy 682 Krupp-féle munkáscsalád közül körülbelül a gyermekek 25%-a már nem munkás, de 3% kivételével egyikük sem vitte feljebb, mint néptanító, írnok vagy kezelő.

Ehrenberg és Racine 682 olyan munkás életrajzát gyűjtötték egybe és dolgozták fel Kruppék segélyével (tessék ilyen munkához nálunk pl. a Ganz-gyár segítségét kérni!), akik az összeírás időpontjában már 30 év óta dolgoztak Kruppéknál. Ebből a 682 családból volt körülbelül 200 olyan is, amelynek már az apja is Kruppéknál volt. Miután az unokák sorsa is ismertetes, előttünk van 3 nemzedék érdekes története.

Munkások.

A nagy francia forradalom azért tört ki, mert a városokban nagyraőtt iparnak munkáskezerekre volt szüksége. A hűbériség azonban a faluhoz kötötte a parasztot, tehát össze kellett törni a hűbériséget, hogy a paraszt a városba vándorolhasson. A Marie Antoinette fejének le kellett hullnia, hogy a paraszt ne a földesúrnak dolgozzon, hanem a gyárosnak. Ez a világtörténelmi kérdés: kinek dolgozzon a paraszt? egyszer mint rabszolga, máskor mint jobbágy és végül mint szabad munkás.

Vajjon a „szabad” munkások közül nagyobb százalék tud-e ma felemelkedni a magasabb osztályokba, a felsőbb társadalmi rétegekbe, mint hajdan a jobbágyok közül? Lehet, sőt valószínű hogy ez a százalék ma nagyobb, mint a földhöz kötöttség korszakában. És mégis. Az egész társadalom, statisztikai anyagán keresztül nézve a társadalmi osztályokat, úgy tűnik fel, mintha meg volnának merevedve, mint az indiai kasztok, úgy tűnik fel, hogy mindenki vaskapcsokkal van ahhoz az osztályhoz kötözve, amelybe bele született.

Az első nemzedék eredetileg a következő összetételű volt:

Kis üzletember	4%.
Kishivatalnok.....	3%.
Kézműves (vas)	5%.
Más kézműves	12%.
Kisgazda	18%.
I. Alsó középosztály	42%.
II. Képzett munkás.....	25%.
III. Tanulatlan munkás.....	33%.

A második nemzedék, vagyis a vizsgálódás tárgyává tett az a 682 munkás, akik már legalább 30 évig dolgoznak Kruppnál és akik közül 200-nak már az apja is vagyis az első nemzedék Kruppnál dolgozott, következő összetételű volt:

Irodatisztek	6%.
Képzett munkás	26%.
Tanult (angelernte) munkás.....	47.5%.
Tanulatlan munkás.....	20.5%.
Összesen.....	100%.

Ezeknél a számoknál érdekesebbek a következő számok, mert csakis annak a 200 családnak a megoszlását mutatják, akiknek már az apjuk” is Kruppnál dolgoztak. (I. nemzedék.)

Irodatiszt volt közülök.....	2%.
Képzett munkás.....	47%.
Tanult (angelernte) munkás.....	42%.
Tanulatlan munkás.....	9%.
Összesen.....	100%.

Látnivaló, amit Ehrenberg és Racine részletes adatokkal is igazolnak, hogy az alsó középosztályból munkássá lett egyének fiai nagy %-ban tanult munkások lettek, ellenben az első nemzedék képzett munkásai gyermekeinek tekintélyes %-a már nem nyert kiképzést.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a középosztálynak munkássá lett rétege részben kiszorítja a képzett munkásokat helyzetükből.

A második nemzedék légionban kereső csoportja túlnyomó részben, az alsó középosztályból rekrutálódnak. másodsorban a tanult munkások gyermekeiből.”

Ami a harmadik nemzedéket illeti, a megoszlás a következő volt (férfi ág):

Tanult foglalkozás	3.8%.
Kereskedelmi osztály.....	4.8%.
Technikusok és rajzoló.....	10.5%.
Irodatisztek.....	11.1%.
Néptanító	3.6%.
Képzett (gelernte) munkás.....	46.2%.
Tanult (angelernte) munkás.....	7.0%.
Tanulatlan munkás.....	10.8%.
Összesen.....	100 %.

Ehrenberg és Racine azt olvassák ki e számokból, hogy a felemelkedési lehetőség nagy, mert ha mind a 682 családot tekintjük, $\frac{1}{4}$ -ük a munkássorból már kiemelkedett, ha pedig csak azt a 200 családot tekintjük, ahol már a nagypapa is Kruppnál munkás volt ^ (I. nemzedék), akkor $\frac{1}{4}$ -ük kiemelkedett a munkásosztályból. A valóság azonban az, hogy Ehrenberg és Racine az első nemzedéket, a tönkrement kisgazdákat, kereskedőket és kézműveseket, akik munkássá szegődtek a munkásosztályba sorozzák. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy az első nemzedék 42%-a eredetileg nem munkás volt. hanem később munkásnak szegődött kispolgár és hivatalnok: ezek a számoszlopok” sokkal sötétebb képet nyújtanak.

De még így is nemcsak azt kell mondanunk, hogy a szociális felemelkedés 3% kivételével nem történt magasabbra, mint a mennyi volt az eredeti lesüllyedés, hanem hogy a proletarializálódási folyamat emelkedőben van, mert a munkássorsra jutott kispolgárok arányszáma 42% volt, ellenben a munkássorból kiemelkedő rétegé – és itt a néptanítót és irodatisztet nem számítjuk a munkások közé – csak 36%.

Dr. Lánczy Jenő.